

ელენი ლომთაძე

თომას ჰობსი

თომას ჰობსი მთელი თავისი მოღვაწეობით გამოირჩევა პრაგმატულობითა და რეალისტურ-პოლიტიკური განწყობით. ამ უკანასკნელმა ფაქტმა, მოგვიანებით განსაზღვრა თანამედროვე პოლიტიკური მეცნიერების ტენდენციები. ჰობსის ნოვატორობა მდგომარეობს იმაში, რომ იგი კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს არათუ სახელმწიფოს არსებობის აუცილებლობას, არამედ, აქარწყლებს შუა საუკუნეობრივ საღთო ავტორიტეტულ თეორიას.

„ლევიათანის“ ავტორმა შეცვალა პოლიტიკური აზროვნების ტრადიცია, ვინაიდან მან ადამიანის უფლებები, თავისუფლებები და თანასწორობა გამოაცხადა ფუნდამენტურ ღირებულებად, რაც თავის მხრივ გულისხმობს იმას, რომ არავინაა განსაკუთრებული და გამორჩეული გონებრივი თუ ფიზიკური მონაცემებით. ეს მსჯელობა უპირისპირდება მონარქიის ლეგიტიმურობის თეოლოგიურ გაგებას, თუმცა ჰობსის მთავარი არგუმენტი ამ შემთხვევაში სახელმწიფოს ძლიერება და უსაფრთხოებაა, რომელიც მისი აზრით, სუსტდება „საღთო უფლების“ პირობებში, ვინაიდან ამ მსოფლხედვის გავლენით მოქალაქეები ვიწრო, სტერეოტიპული წარმოდგენებით არიან მოწესრიგებული და ჰგონიან, რომ მეფე ღვთისგანაა ხელდასმული, უზენაესი და შეუმცდარია, რაც მათ უბიძგებს ამ ინსტიტუსადმი მონურ მორჩილებას, თანაც ეს ყველაფერი ხშირად ხდება გაუაზრებლად. ამგვარი მორჩილება ისევე არ დგებოდა ექვქვეშ, როგორც შვილისა და მამის ურთიერთობა. „საღვთო ავტორიტეტისადმი“ ერთგულება და მორჩილება შიშის, ტრადიციისა და ჩვევის ნაზავია. ნიშანდობლივია, რომ ხელისუფალთა ლეგიტიმურობის თეოლოგიურმა გაგებამ შესაძლოა რელიგიურ ომებამდე მიგვიყვანოს.

ჰობსი აზრით, ცუდია ისეთი ცენტრალიზებული ძალის არარსებობა, რომელიც მოქალაქეთა მხრიდან რიდს გააჩენს, ძალაუფლების დემონსტრირებას მოახდენს, საზოგადოებრივი ურთიერთობის იმ პირობებში, როცა ურთიერთგაუტანლობა მძვინვარებს და გვეუფლება თვითგადარჩენის ინსტიქტი. ეს უკანასკნელი კი იმის გათვალისწინებით, რომ ადამიანთა უნარები მეტ-ნაკლებად თანასწორია და მიზნის მისაღწევად თანაბარი შანსები გვაქვს, თუმცა ინტერესთა სფეროების გადაკვეთა დაპირისპირებისკენ გვიბიძგებს. სწორედ აქ ჩნდება სახელმწიფოს შექმნის აუცილებლობა, ვინაიდან საჭირო ხდება სადამსჯელო და წამახალისებელი ღონისძიებების გატარება, ომად წოდებული ვითარებიდან გამოსვლა და მომწიწებითი დამოკიდებულების გაჩენა. სერთო ჯამში სახელმწიფოს საჭიროებას ამართლებს არამდგრადი და არასტაბილური ადამიანური ურთიერთობები.

ბუნებითი მგომარეობა ერთგვარი ჰიპოტეტური მდგომარეობაა, რაც გულისხმობს ადამიანის ბუნების განმარცვას სახელმწიფოებრივი მახასიათებლებისგან, ანუ

ინდივიდის ბუნება გაგებული უნდა იყოს სუფთა სახით, ყველანაირი კანონებისა და რეგულაციების გარეშე. ბუნებით მდგომარეობაში ადამიანის ჩაყენება იმიტომაცა მიზანშეწონილი, რომ წარმოსახვითი მდგომარეობის ანალიზით გავიგოთ რა საჭიროა სახელმწიფო, ვინაიდან არასტაბილური მდგომარეობა გაამართლებს სახელმწიფოს აუცილებლობას.

ბუნებით მდგომარეობაში ყველა ადამიანი თავისუფალი და თანასწორია, თითოეული მათგანი ისწრაფვის, რათა დაიკმაყოფილოს მოთხოვნილებები, თუმცა იქმნება მდგომარეობა „ომი ყველასი ყველას წინააღმდეგ“, რაც იმას გულისხმობს, რომ სუფევს ურთიერთგაუტანლობა და უნდობლობა, არ არსებობს წესრიგი და მმართველებს კონკურენცია. კონფლიქტის წყარო კი შეიძლება იყოს: შეჯიბრი, რომელიც მიზნის მიღწევის ძალადობრივი მეთოდია, შიში, რომელიც თავდაცვის ინსტიქტია და პატივმოყვარეობა, რომელიც სახელის აღიარებისთვისაა.¹ „ომი არ არის მხოლოდ ბრძოლის ან შერკინების მომენტი, ომი ჰქვია დროის იმ მონაკვეთს, როდესაც საკმარისად ცხადია ბრძოლის გზით დაპირისპირების ნება“.

ჰობსის თეზისის მიხედვით, არაფორმალურობას მივყავართ კონფლიქტურ პირობებამდე, სადაც თავდასხმა ხდება თავდაცვის საუკეთესო საშუალება და რელიგია და მორალი არ მუშაობს, მშვიდობისა და უსაფრთხოების განცდა არ არსებობს, შესაბამისად, არანაირ ინვესტიციას არ აქვს ადგილი. არაფერია მყარი, არსებულის შენარჩუნება კი რთულდება, თავს იჩენს ჰობსის თავდაცვის ბუნებითი უფლება, სადაც კაცი ცხოვრებით მარტოხელა, მწირი, სიტკბოს მოკლებული, და ღარიბულია. ასეთი მდგომარეობის არსებობა ადამიანებს ათამამებს და აძლევს ყველაფრის გაკეთების უფლებას.

გამომდინარე იქიდან, რომ ადამიანის ფანტაზიასა და გონებრივ შესაძლებლობებს საზღვარი არ აქვს, რიგ შემთხვევებში საშიში ხდება შეუზღუდავი თავისუფლება ბუნებით მდგომარეობაში. გავიხსენოთ, მარტივი ჭეშმარიტება: ჩვენი უფლებების დასასრული სხვათა უფლებების დასაწყისია ანუ ადამიანთა უფლებები, თავისუფლებები და საკუთრების უფლება მომიჯნავეა და ბუნებითი თავისუფლება არის ერთგვარი საფრთხე ისევ ჩვენთვის, ვინაიდან ადამიანი გამართლებას მოუძებნის ნებისმიერ ქმედებას, რომელსაც იგი იყენებს მიზნის მისაღწევად, ყველა გონების კარნახით მოქმედებს და არაფერი იკრძალება.

მეორე ბუნებითი კანონიდან გამომდინარე, საერთო საზოგადოებრივი მშვიდობა უბიძგებს ადამიანებს შეთანხმების დადებისკენ. ჩვენი უფლებები უნდა გადავცეთ ერთ კონკრეტულ ძალას, რომელსაც ჩვენი ლეგიტიმაციითვე ექნება მინიჭებული

¹ თომას ჰობსი. „ლევიათანი“. წიგნში „შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში 1“. 250. თბილისი. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2017

„ძალადობაზე მონოპოლიის უფლება“, რაც გახდება საზოგადოების დაცვის გარანტია. ამ ხელშეკრულების დადებით თითოეულ ადამიანს უწევს თავისუფლების დათმობა, სანაცვლოდ კი მოელის ტოლფას საზოგადოებრივ თავისუფლებასა და პიროვნულ უსაფრთხოებას- საერთო საზოგადოებრივი წესრიგის შესანარჩუნებლად. საბოლოოდ, კი ის „ძალები“ და უფლებები, რომლებსაც ვთმობთ მიემართება ცენტრალური ხელისუფლებისკენ, რომელიც უკეთ ფლობს მართვის სადავეებს და საჭიროებისამებრ ართმევს ან ანიჭებს ადამიანებს თავისუფლებას. მაგალითად საზოგადოებისთვის საშიშ დამნაშავეებს ხელისუფლება თავისუფლებას აღუკვეთავს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების მოტივით და დანაშაულისკენ მიდრეკილ საზოგადოებას აჩვენებს პრეცედენტულ სამართალს. ხელშეკრულება გულისხმობს უფლებათა ურთიერთგაცემას, რომლის დაცვის გარანტი სასჯელის შიშია, ანუ ეს არის ძალა, რომელიც ყველას თანაბრად აიძულებს დადებული შეთანხმების შესრულებას.

სახელმწიფოს მიერ განსაზღვრული ქცევის ერთობლიობა წარმოადგენს პოზიტიურ კანონს, სამართალის ყველა პოზიტიური კანონი დადგენილია შესაბამისი სახელმწიფო ავტორიზაციის მქონე ინსტიტუციის მიერ და, რაც მთავარია, ქმედითია სოციალური თვალსაზრისით. სამართლის ცნება ჰობსთან მესამე ბუნებითი კანონის აღსრულების აუცილებლობის გამო დგება.

ბიბლიოგრაფია:

- 1) თომას ჰობსი. „ლევიათანი“. წიგნში „შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში 1“. 245-264. თბილისი. ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2017